

Informatiivinen, objektiivinen ja uusi journalismi

Tiedotustutkimuksen numerossa 3/1980 Jukka Haapasalo¹ yllytti jatkamaan sitä keskustelua, mitä objektiivisen journalismin ja uuden journalismin välillä on journalismista viime aikoina käyty. Ja onhan se jatkunut - viimeksi Pertti Hemänuksen² objektiivisen journalismin näkökulmasta käyttämällä puheenvuorolla Tiedotustutkimuksen numerossa 4/1980.

Ellei tämä keskustelu ole muuta osoittanut niin ainakin sen, miten vaikeaa keskustelu eri 'paradigmojen' välillä on. Mielestäni se onkin ollut vakuuttava käytännön osoitus Kuhnin³ asiaa koskevien ajatusten aiheellisuudesta. En kuitenkaan usko - kuten ei Kuhnkaan - että rationaali keskustelu paradigmojen välillä olisi totaalisen mahdotonta. Seuraavat reunamerkinnot on kirjoitettu tämän uskon hengessä.

1 NORMAALIJOURNALISMISTA JA SEN 'PARADIGMASTA'

Yksi keskustelussa esiintyneitä keskeisiä käsitteitä on *normaalijournalismin* käsite. Sillä ei tarkoiteta - toisin kuin helposti luulisi - nykyisin vallitsevaa reaalista journalismia vaan sen "ihanteenaan pitämää muotoa"⁴. Tällaisena ihanteena normaalijournalismia eksplikoivat nykyjournalismin oppikirjat. Näistä K. Pietilä⁵ on nostanut erityisen tarkastelun kohteeksi Miettisen ym. teoksen⁶. Jos nyt on niin, että tämä teos antaa normaalijournalismin paradigmaattisen muotoilun, millainen normaalijournalismin perustana oleva 'paradigma' on?

Haluaisin tematisoida tämän kysymyksen tietoteoreettisena kysymyksenä⁷. Kuten K. Pietilä⁸ toteaa - dokumentoiden toteamustaan Miettisen ym. teoksesta poimituin sitaatein - normaalijournalismin "konstitutiivisia kategorioita ovat havainnot ja tosiasiat (...) sekä tosiasioihin perustuvat tieto-operaatiot kuten tulkinta, kommentointi ja yleistävä päätteleminen, joiden tulisi noudattaa jotain *induktion* logiikkaa totuu-

den ja objektiivisuuden saavuttamiseksi". Normaalijournalismin tietoteoreettisena perustana on siten empirismi 'naiivin' induktivistisesti ymmärrettyinä.

Tämän nojalla sinä journalismimuotona, joka asettuu normaalijournalismin ihanteeksi, on pidettävä ennen muuta nk. *informatiivista* journalismia. Muistammehan informatiivisen journalismin tunnuslauseen: "Yleisradiotoiminnan eräänä päätavoitteena on pidettävä oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan tarjoamista, kuvan, joka muuttuu sitä mukaa kuin maailma muuttuu ja kun tietomme siitä lisääntyvät, muuttuvat tai täydellistyvät."⁹ Tämä tunnuslause perustuu hyvin selvästi sille empiristis-induktivistiselle käsitykselle, jonka mukaan maailmankuva rakentuu tosiasiatiedosta käsin, siitä yleistämällä: senhän sanotaan muuttuvan (ilmeisesti oikeammaksi) sitä mukaa kuin tosiasiatietomme "lisääntyvät, muuttuvat tai täydellistyvät".

Entä mikä on normaalijournalismin suhde objektiiviseen journalismiin sellaisena kuin Hemänuksen ja Tervosen kirja¹⁰ sitä eksplikoii? Vaikka tämä kysymys ei saakaan kirjassa perusteellista ja täsmällistä käsittelyä, on silti selvää, ettei Hemänuksen ja Tervosen lähtökohtana ole 'naiivi' induktivismi vaan - tosin hieman epämääräiseksi jäävä - *deduktivismi*. Esim. se esimerkki, jolla kirjassa havainnollistetaan objektiivisuutta uutisvälityksessä ja muussa ajan-kohtaisjournalismissa - esimerkki koskee jutuntekoa Etelä-Afrikan rotuerottelupolitiikasta¹¹ - antaa ymmärtää, että jutunteossa journalisti lähtee aina itsellään jo olevista asiaa koskevista näkemyksistä ja hypoteeseista. Kootessaan faktatietoa jutun aiheesta journalisti paneekin

"omat - mieluiten tieteelliseen maailmankatsomukseen nojautuen kehitetyt - näkemyksensä tästä asiasta koetteille" eli hän selvittää, "ovatko tätä asiaa ilmentävät tosiseikat selitettävissä juuri näiden näkemysten pohjalta. *Vain tutkimalla tosiseikkoja näistä näke-*

myksistä käsin journalisti voi oikoa, täsmen-
tää ja syventää näkemyksiään ja päästä vii-
mein esitykseen, jossa kaikki asiaa ilmentä-
vät olennaiset tosiseikat saavat johdonmukai-
sen ja yleisten yhteiskunnallisten lainmukai-
suuksien kanssa yhtäpitävän selityksen.¹²

keskustelua

Ts. kun normaalijournalismissa lähdetään sii-
tä 'naiivin' induktivistisesta käsityksestä, et-
tä yleinen maailmankuvatieto syntyy tosiseikois-
ta yleistämällä, lähtevät Hemänu ja Tervonen
siitä deduktivistisesta käsityksestä, että ylei-
nen maailmankuvatieto muodostaa lähtökohdan,
josta käsin tosiseikkoja lähestytään ja tutki-
taan. Toisaalta lähtökohdaksi toimivan maailman-
kuvatiedon ajatellaan olevan aina tosiasiatie-
don pohjalta korjautuvaa. Voisikin sanoa, että
objektiivisen journalismin suhde normaalijourna-
lismiin on tietoteoreettiselta kannalta vähin-
täänkin jotain samaa laatua kuin esim. loogisen
empirismin suhde 'naiiviin empirismiin'¹³ ellei
jopa jotain samaa laatua kuin Popperin falsifi-
kationismin suhde loogisen empirismin verifika-
tionistiseen muotoon¹⁴.

Sitä periaatetta, että tietystä asiasta jut-
tua tehdessään journalisti alistaa - tai hänen
pitäisi alistaa - tuota asiaa koskevat ja ylei-
seen maailmankuvatietoonsa perustuvat näkemyk-
sensä tosiseikkojen koeteltaviksi, nimittävät
Hemänu ja Tervonen¹⁵ *maksimaalisen vastaevi-
denssin* periaatteeksi. Sen mukaan journalistin
on tutkijan tavoin "annettava hypoteeseilleen
tai niihin verrattaville ennako-odotuksilleen
samanlainen mahdollisuus osoittautua vääriksi
kuin oikeiksikin, jolloin lopputulos siis jää
riippumaan vain siitä minkälaisia tutkittavat
asiat todellisuudessa ovat - voidaan sanoa: jää
riippumaan objektiivisesta todellisuudesta."¹⁶
Hyvin keskeinen kysymys nyt on, millaiseksi mak-
simaalisen vastaavidenssin periaate ymmärtää hy-
poteesin ja sen koetinkiveksi asettuvan tosisei-
kan välisen suhteen.

Karkeasti jaotellen tämä suhde voidaan ym-
märtää joko *välittömäksi* tai *välilliseksi*. Tut-
kijan, joka ymmärtää tämän suhteen välittömäksi,
tulee hylätä ennako-odotuksensa heti kun hän
joutuu tunnustamaan, että todellisuudessa on
olemassa jokin sellainen asiantila, joka on ris-
tiriidassa tuon ennako-odotuksen kanssa. Sen
sijaan tutkija, joka ymmärtää suhteen välilli-

seksi, ei hylkää ennako-odotustaan välittömäs-
ti joutuessaan tunnustamaan, että todellisuudes-
sa vallitsee jokin sen kanssa ristiriitainen
asiantila. Päinvastoin hän rupeaa tutkimaan,
olisiko olemassa sellaisia välittäviä tai muu-
ten asiaan vaikuttavia tekijöitä, joista tuon
asiantilan ennako-odotuksista poikkeaminen joh-
tuisi. Jos ennako-odotuksien ja niiden koetin-
kiviksi asettuvien tosiasioiden suhde olisi vä-
liltön - jollaiseksi se esim. yksinkertaisessa
verifikationismissa ja falsifikationismissa ym-
märretään - ennako-odotusten koettelu olisi
varsin yksinkertaista. Jos se taas on välilli-
nen, ennako-odotusten koettelu osoittautuu hu-
omattavan problemaattiseksi.

Vaikka Hemänu ja Tervonen eivät jälleenkään
ole kovin eksplisiittisiä esityksessään, näyttää
siltä, että heidän maksimaalisen vastaavidenssin
periaatteessaan edellä puheena ollut suhde käsi-
tetään *välilliseksi*. Tätä sen välilliseksi kä-
sittämistä ilmaisee esim. se, että he määritel-
lessään objektiivisuuden toista, olennaisuuden
kriteeriä tuovat esiin tunnetun erottelun ilmiön
ja olemuksen välillä (jos kohta se, mitä ilmiöl-
lä, olemuksella ja niiden välisellä suhteella
tarkoitetaan, jää kirjassa lopultakin aika epä-
selväksi)¹⁷. Siikäläi kuin he pitävät johdonmukai-
sesti kiinni ilmiö-olemus -konseptiostaan, maksi-
maalisen vastaavidenssin periaate ei voi tarkoit-
taa sitä, että jutunteon lähtökohdaksi toimiva
yleinen maailmankuvatieto ja siitä juontuvat en-
nako-odotukset osoittautuisivat ilman muuta vää-
riksi, mikäli ilmiötason tosiasiatieto - sellai-
sena "havainnollisena ja havainnoista yhdistetty-
nä"¹⁸ tietona, jollaiseksi se esim. nykyjourna-
lismissa ymmärretään - olisi niiden kanssa ris-
tiriidassa. Ts. se ei voi tarkoittaa sokeaa lo-
jaalisuutta *näin* ymmärretyille tosiasioille.

Tiivistäkäämme. - Vaikka normaalijournalismi
(= informatiivinen journalismi) ei itse olekaan
täsmentänyt tietoteoreettista kantaansa sen yk-
sityiskohtaisemmin, on ilmeistä, että se orien-
toituu pikemmin induktivistisesti kuin dedukti-

vistisesti ja että sen puitteissa yleisten ajatusten ja ns. tosiasiatiedon suhde nähdään pikemmin välittömäksi kuin välilliseksi. Kuten edellä havaitsimme, objektiivisen journalismin tietoteoreettis-periaatteellinen kanta näihin kysymyksiin on - ainakin jos Hemäuksen ja Tervoson kirjan tietyille kohdille pannaan erityistä painoa - päinvastainen. Ainakin siis näiltä osiltaan normaalijournalismi ja objektiivinen journalismi ovat erilaisia. Olisin jopa taipuvainen väittämään, että näiltä osiltaan objektiivinen journalismi merkitsee tietoteoreettis-periaatteellisella tasolla normaalijournalismin ylitystä.

2 NORMAALIJOURNALISMI, OBJEKTIIVINEN JOURNALISMI JA YHTEISKUNNAN LAINALAISUUDET

Edellinen tietoteoreettis-periaatteellinen tarkastelu on normaalijournalismin kannalta sikäli

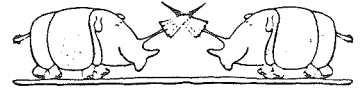
epäoikeudenmukainen, että - kuten yllä todettiin - sen tietoteoreettista kantaa ei ole eksplikoitu sen tarkemmin edes informatiivisen journalismin ohjelmakirjoituksissa. Tästä syystä tarkastelu onkin syytä siirtää seuraavaksi hieman käytännöllisemmälle tasolle. Lähdän tässä tarkastelussa siitä Hemäuksen viime kirjoituksessaan¹⁹ esittämästä käsityksestä, että normaalijournalismi ei pyri tuomaan esiin yhteiskunnan lainalaisuuksia. Hemänus kirjoittaa tästä, että

"(k)apitalismin oloissa vallitseva normaalijournalismi ei suinkaan pyri paljastamaan yhteiskunnan lainalaisuuksia sellaisina kuin ne ovat, ei kuten luonnontieteet tekevät luonnolle, koska tämä ei voisi läheskään maksimaalisesti edistää joukkotiedotuksen enempää tauloudellista kuin ideologistakaan tehtävää, ei pääoman arvonnäköprosessia eikä ideologista manipulaatiota."²⁰

Tässä yhteydessä on palautettava mieleen, että normaalijournalismi *ei* tarkoita reaalista nykyjournalismia vaan sen ihannemuotoa - muotoa, jota oman käsitykseni mukaan informatiivisen journalismin konseptio eksplikoii. Kuten informatiivisen journalismin tunnuslauseesta muistamme, sen tavoitteena on oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan tarjoaminen. Tässä tavoitteenasettelussa keskeisen maailmankuvan käsitteen on esim. Niiniluoto määritellyt seuraavasti: "Luontoa, ihmistä ja yhteiskuntaa koskevien oletusten tai tietojen systemaattista kokonaisuutta kutsutaan maailmankuvaksi. Sikäli kuin ko. tiedot ovat tieteellisiä - tieteellisiin menetelmin hankittuja tai perusteltuja - voidaan puhua tieteellisestä maailmankuvasta."²¹ Informatiivisen journalismin konseptioon mukaan joukkotiedotuksen tulisi siis tarjota oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuvaa, systemaattista ja yleistä tietoa yhteiskunnasta - siis juuri samantapaista tietoa kuin luonnontieteiden yleisesti ajatellaan tarjoavan luonnosta!

Miksi tällaisen tiedon tarjoaminen voisi olla tarpeen? Jo Hobbesista tai viimeistään Adam Smithin 'näkyttömästä kädestä' lähtien porvarillinen ajattelu on nähnyt yhteiskunnan luonnolainomaisten lakien hallitsemaksi ilmiöksi (joskin käsitykset siitä vaihtelevat, mitä ihmiset näiden lakien alaisina voivat tehdä). Esim. Popperin²² *piecemeal social engineering* -konseptio ilmentää yhtä hyvin keskeistä juonetta tässä

keskustelua

ajattelussa. Idea on yksinkertaisesti se, että on olemassa luonnonlainomaisia sosiologisia lakeja ja että yhteiskunnassa on pyrittävä vähittäisin muutoksin sellaiseen organisaatioon, jonka puitteissa suotuisat sosiologiset lait astuvat ja epäsuotuisat jäävät astumatta voimaan. Ja on ilman muuta selvää, että mitä enemmän ihmiset tietävät 'yhteiskuntaluonnosta', sitä paremmat mahdollisuudet heillä on kehittää organisaatioitaan suotuisaan suuntaan. Tästä näkökulmasta katsoen olisi aivan luonnollista, että joukkotiedotus välittäisi kuvaa 'yhteiskuntaluonnosta' - sellaisena kuin se kansantaloustieteen ja muiden tieteenalojen pohjalta kulloinkin hahmottuu - sekä yksilöiden valistamiseksi että heidän toimintansa koordinoimisen mahdollistamiseksi.

Eräitä poikkeuksia lukuunottamatta reaalin nykyjournalismi ei kuitenkaan sisällä tätä tarkoitusta palvelevaa aineistoa kovinkaan viljalta. Tähän on ymmärrettävät syynsä. Ensinnäkään päätöksentekijöitä lukuunottamatta ihmiset eivät tavallisessa arkielämässään koe kovinkaan suuresti tällaisen tiedon tarvetta²³. He pystyvät sopeutumaan 'yhteiskuntaluontoon' ja suunnistamaan siinä "liisaveijalaisina"²⁴ jo varsin konkreettisen tiedon perusteella. Niinpä systemaattisen ja yleisen yhteiskuntatiedon reaalin kysyntä on vähäistä - seikka, mikä tulee näkyviin esim. analyttisen journalismin vähäisyytenä kulinaristiseen verrattuna²⁵. Toiseksi kilpailu on pakottanut toimitustyön sellaiseksi 'liukuhihnatyöksi', jonka puitteissa ei useinkaan jää aikaa eikä henkisiä resursseja luoda em. tarkoitusta palvelevaa journalistista aineistoa. Tämä tilanne ilmentää osaltaan kapitalistisen yhteiskunnan ristiriitaisuutta.

Normaalijournalismin ja objektiivisen journalismin välinen ero ei siis ole siinä, että edellinen ei tarkastele yhteiskuntaa lainalaisena ilmiönä kun taas jälkimmäinen tekee näin, vaan siinä, että edellinen näkee yhteiskunnan määräytyvän pohjimmiltaan toisensisältöisten lakien mukaan kuin jälkimmäinen. Hemánus viittaa tähän sanoessaan, että "normaalijournalismi ei suinkaan pyri paljastamaan yhteiskunnan lainalaisuuksia *sellaisina kuin ne ovat*"²⁶ - so. esittämään yhteiskuntaa siten lainalaisena kuin se objektiiv-

visen journalismin konseptin takana olevan historiallisen materialismin teorian mukaan on²⁷.

- Tiivistäen: normaalijournalismi ja objektiivinen journalismi ovat samanlaisia siinä suhteessa, että ne näkevät yhteiskunnan - ja huomattakoon: yhteiskunnan yleensä - objektiivisten lainalaisuuksien määräämiksi ilmiöksi. Niiden ero on siinä, että ne näkevät nämä lainalaisuudet erisisältöisiksi.

3 OBJEKTIVISMI JA UUSI JOURNALISMI

Eräässä puheenvuorossani - johon Hemánuskin²⁸ viittaa - katsoin objektiivisen journalismin konseptin erääksi ongelmalliseksi kohdaksi sen, että se on omiaan luomaan yhteiskunnasta sellaista kuvaa, jonka mukaan objektiiviset lainalaisuudet ovat yhtäällä ja reaaliset ihmiset toisaalla. Tämän tarkastelun viimeisenä teemana pyrin tarkentamaan tätä käsitystäni. - Tarkoitin esittämälläni yksinkertaisesti seuraavaa: jos on niin kuten sekä normaalijournalismi että objektiivinen journalismi ajattelevat, että on olemassa objektiivisia, luonnonlainomaisia yhteiskunnallisia lainalaisuuksia, ihmisten suhde näihin ei voi olla muunlainen kuin heidän suhteensa luonnonlakeihin - so. ulkokohtainen. Ts. he voivat toiminnallaan vain edesauttaa tai ehkäistä näiden lakien toteutumista mutta muuta suhdetta ei heillä niihin ole.

On siis olemassa ikään kuin kaksi maailmaa: objektiivisten lainalaisuuksien maailma ja niiden toteutumista toiminnallaan edesauttavien ja ehkäisevien ihmisten maailma. Näiden kahden maailman suhde voidaan nähdä joko sellaiseksi, että objektiivisten lakien maailma determinoi ihmisten maailmaa - jolloin ne toteutuvat vääjäämättä ohi tai yli ihmisten tietoisien tarkoituksien - tai sellaiseksi, että ihmiset käyttävät tietoisesti hyväkseen objektiivisten lainalaisuuksien maailmaa, pyrkivät tietoisesti edistämään toisten ja ehkäisemään toisten lakien toteutumista.

Miten objektiivinen journalismi ymmärtää näiden maailmojen suhteen? Vaikka Hemänuksen ja Tervosen kirja on tässä kysymyksessä varsin vaihtelias (mikä on antanut aihetta väärinkäsityksiin), on Hemänus myöhemmissä puheenvuoroissaan tuonut varsin selvästi julki, että objektiivinen journalismi ymmärtää tuon suhteen jälkimmäisellä tavalla. Se näkee asian siis niin, että ihmiset voivat tietoisien toimintansa avulla edesauttaa tai ehkäistä objektiivisten yhteiskunnallisten lakien toteutumista. Journalismin tehtäväksi asettuukin tällöin yksilöiden aktivointi tässä suhteessa - ts. ihmisten johdattaminen aktiivisesti toimivina olentoina sisään yhteiskuntaan "on objektiivisen journalismin - ja juuri sen! - tehtävä"²⁹.

Mutta mitä tämä johdattaminen tarkemmin ottaen on? Koska objektiivinen journalismi rakentuu sille käsitykselle, että yhteiskunnissa ylipäätään on olemassa objektiivisia lainalaisuuksia, yhteiskuntaan johdattaminen ei voi olla muuta kuin näiden lainalaisuuksien opettamista vastaanottajille ja heidän agitoimistaan toimimaan hyvien lainalaisuuksien toteutumiseksi ja huonojen viraltapanemiseksi³⁰. Tämä ei poikkea edellä Popperin *social engineering* -ajattelun nojautuen eksplikoidusta normaalijournalismista muuta kuin jälleenkin siinä, että tässä objektiiviset lainalaisuudet ymmärretään erisisältöisiksi kuin Popperin sosiologiset lait.

Käsitykseni mukaan se näkemys, että olisi olemassa yhteiskuntaa yleensä koskevia objektiivisia lainalaisuuksia, perustuu siihen, että kapitalistisen yhteiskunnan olemassaolo omalaatuisena 'toisena luontona' yleistetään virheellisesti koskemaan yhteiskunnan olemassaoloa yleensä. - Teoreettisesti asiaa tarkastellen kapitalistinen yhteiskunta on kehkeytnyt arvomutojen - tavaran, rahan ja pääoman - kehityksen kautta järjestyneeksi, jossa "taloudellisten suhteiden äänetön pakko"³¹ pakottaa ihmisiä mukauttamaan organisaatiotaan yhä uudestaan ja uudestaan - so. toimimaan tavalla, jota Popperin *piecemeal* -ajattelu osuvasti kuvaa³². Ts. juuri tämä objektiivinen 'toinen luonto' pakottaa ihmisiä etsimään ja asettamaan voimaan *sen toiminnan kannalta* suotuisia 'lainalaisuuksia' ja torjumaan epäsuotuisia.

On syytä korostaa sitä, että 'toinen luonto' ei ole olemassa missään ihmisistä erillisessä omissa sfäärissään vaan se on olemassa - niin paradoksaaliselta kuin tämä saattaakin kuullostaa - meidän käytännössämme. Voisi sanoa: käytäntömme alistaa tässä itse itseään. Tästä käsin asetuttavana tehtävänä tietysti on käytäntömme vapauttaminen tästä alistuneisuudesta - so. pyrkimys tilaan, jossa "yhteiskunnallistunut ihminen, yhteen liittyneet tuottajat sääntävät rationaalisesti (...) aineenvaihtoaan luonnon kanssa, saattavat sen yhteiseen valvontaansa sen sijaan että se hallitsisi heitä sokeana mahtina"³³. Vaikka kapitalismi omissa ristiriitaisuudessaan tuottaa tähän johdattavia tendenssejä, ei ole olemassa mitään sellaisia luonnonlainomaisia lainalaisuuksia, joista yksinkertaisesti toisten toteutumisesta edesauttamalla ja toisten ehkäisemällä tämä tehtävä toteutuisi. Se voi olla vain yhteenliittyneiden ihmisten vapaa, tietoinen pyrkimys vapauttaa itsensä kapitalismille ominaisesta objektiivisesta 'lainalaisuudesta'.

Tietysti objektiivisen journalismin konseptiota on mahdollista yrittää mukauttaa myös näihin lähtökohtiin sopivaksi. Se olisi tällöin journalismia, joka erittelisi tapahtumia lähtien kapitalismin 'toisen luonnon' laeista (viime kädessä arvolaista), joka osoittaisi tapahtumien erittelyn kautta kapitalismin sisäisen ristiriitaisuuden ja umpikujaisuuden ja joka näin tehdessään agitoisi ihmisiä toimimaan yhdessä ja tietoisesti kapitalismin 'toisen luonnon' kumoamiseksi. Ongelmana olisi tällöin kuitenkin ainakin se, että tällaisen journalismin kysyntä olisi vielä vähäisempää kuin normaalijournalismin - eikä niinkään hallitsevien luokkaintressien tähden kuin jo yksin siitä syystä, että vain hyvin harvalla on sen edellyttämä teoreettinen asenne yhteiskuntaan eli että useimpia ihmisiä tällainen journalismi ei kosketa eikä kiinnosta lainkaan.

Minusta yksi uuden journalismin konseption arvokkaita perusideoita on se, että "(j)ournalismi ei (...) ole aatteiden julistamista joukoille"³⁴ - so. ei ylhäältä päin, yksisuuntaisesti ja monologisesti tapahtuvaa esim. objektiivisten lainalaisuuksien opettamista ja niiden toteutumista edesauttavaan tai ehkäisevään

toimintaan agitoimista - vaan että sen on lähdeittävä joukoista itsestään, tartuttava ihmisten jokapäiväiseen kokemukseen ja pyrittävä luomaan ehtoja, joiden varassa ihmiset voivat vapautua siitä omien kokemustensa jäsentämistavasta, joka syntyy spontaanisti reflektioimattomassa arki-käytännössä, ja löytää sen jäsentämistavan, joka paljastaa totuuden omista kokemuksissa. Tämä edellyttää spontaanin jäsentämistavan (so. arki-ajattelun) problematisoimista - eikä vain journalistisen käytännön ulkopuolella vaan - ja nimenomaan - siinä itsessään. Ei saarnaamalla lainalaisuuksia vaan vain problematisoimalla ihmisten jokapäiväistä käytäntöä, hajoittamalla sitä ylläpitävää arki-ajattelun muotoa ja antamalla aineksia, joiden varassa ihmiset voivat kehittää kokemustensa uuden jäsentämistavan mahdollistavaa "yleiskatsauksellisuutta"³⁵, voi journalismi johdattaa "vastaanottajan aktiivisesti toimivana olentona sisään yhteiskuntaan"³⁶.

Veikko Pietilä

Viitteet

¹HAAPASALO, Jukka. Eräs yllytys. *Tiedotustutkimus* 3 (3), 1980, s. 1.

²HEMANUS, Pertti. Rationaalinen ja irrationaalinen journalismikonseptio. *Tiedotustutkimus* 3 (4), 1980, s. 35-39.

³KUHN, Thomas S. *The Structure of Scientific Revolutions*. 2nd ed. Chicago, University of Chicago Press, 1970.

⁴PIETILÄ, Kauko. Joukkotiedotuksen yhteiskunnallisista funktioista. *Tiedotustutkimus* 2 (3-4), 1979, s. 3-17. S. 8.

⁵Sama. Ks. myös PIETILÄ, Kauko. Uuden journalismin tutkimus- ja kehittämisprojektistä. *Tiedotustutkimus* 3 (3), 1980, s. 29-38.

⁶MIETTINEN, Jorma & KALLIOMÄKI, Ilkka & SUOMINEN, Elina. *Journalistinen työprosessi*. 2. p. Helsinki, Gaudeamus, 1978.

⁷Teen näin, koska tietoteoreettiset kysymykset ovat olleet käydyssä keskustelussa keskeisiä. Tämä tematisointi ei siis merkitse kannanottoa sen käsityksen puolesta, että tiedotus palautuu tietoon eli että sitä ei voida käsittää adekvaatisti muuta kuin tarkastelemalla sitä tietona.

⁸PIETILÄ, K. Joukkotiedotuksen..., ema., s. 10. (Kurs. V.P.; alkup. kurs. poist.)

⁹REPO, Eino S. & ILMONEN, Kari & STORMBOM, N.B. & TAMMINEN, Mauno & ZILLIACUS, Ville. *Yleisradion suunta: yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet*. Helsinki, Weilin + Göös, 1967. S. 13.

Ks. myös *Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö*. Helsinki, Sanomapaino, 1972. S. 2.

¹⁰HEMANUS, Pertti & TERVONEN, Ilkka. *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki, Otava, 1980.

¹¹Sama, s. 118-123.

¹²Sama, s. 120-121. (Kurs. V.P.)

¹³Näiden suhteesta ks. esim. PIETILÄ, Veikko. Yhteiskuntatieteen tieteenfilosofisia lähtökohtia. *Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja C:26/1979*, s. 65-67. Huomautettakoon kuitenkin, ettei normaalijournalismia esplikoiivan informatiivisen journalismin samastaminen 'näiviin empirismiin' ole aivan itsestäänselvää ja ongelmatonta.

¹⁴Näiden suhteesta ks. esim. VERRONEN, Veli. Eräs ei-staattisen teoriäkäsityksen tutkimuslinja. *Julkaisematon lisensiaattitutkielma*. Tampereen yliopisto, 1979. S. 16-60.

¹⁵HEMANUS, P. & TERVONEN, I., emt., s. 113-114.

¹⁶Sama, s. 113. (Kurs. poist.)

¹⁷Sama, s. 112. Ks. myös sama, s. 220, viite 3.

¹⁸PIETILÄ, Kauko. Yleisradiotutkimuksen metodista. Teoksessa LITTUNEN, Yrjö & RAUTIO, Pertti & SAARINEN, Aino (toim.). *Tieto - tiede - yhteiskunta*. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja E:6/1978, s. 221-252. S. 238.

¹⁹HEMANUS, P., ema.

²⁰Sama, s. 36.

²¹NIINILUOTO, Ilkka. *Johdatus tieteenfilosofiaan*. Helsinki, Otava, 1980. S. 85. Ks. myös AHMAVAARA, Yrjö. *Informaatio*. 3. uud. p. Helsinki, Weilin + Göös, 1975 ja MANNINEN, Juha. *Maaikankuvat maailman ja sen muutoksen heijastajina*. Teoksessa KUUSI, Matti & ALAPURO, Risto & KLINGE, Matti (toim.). *Maaikankuvan muutos tutkimuskohteena*, s. 13-48. Helsinki, Otava, 1977.

²²Esim. POPPER, Karl R. *Avoin yhteiskunta ja sen viholliset*. Helsinki, Otava, 1974.

²³Elleivät tiedontarvetutkimukset muuta ole osoittaneet niin ainakin sen, että mitä vähemmän ihmisille on koulutusta, sitä vähemmän he kokevat tiedon tarvetta. Ks. esim. SUOMINEN, Elina. *Kansalaisten tiedontarve*. *Oy Yleisradio Ab, PTS-elin, sarja B 3/1973* tai SUOMINEN, Elina. *Tiedontarpeen konkreettinen tutkimus*. Teoksessa LITTUNEN, Yrjö & SINKKO, Risto (toim.). *Yhteiskunnallinen tieto ja tiedotustutkimus*, s. 191-203. Helsinki, Weilin + Göös, 1975.

²⁴PIETILÄ, K. Uuden journalismin..., ema., s. 36.

²⁵Tästä erottelusta ks. PIETILÄ, K. Joukkotiedotuksen..., ema., s. 12.

²⁶HEMANUS, P., ema., s. 36. (Kurs. V.P.; alkup. kurs. poist.)

27 Siitä, että objektiivisen journalismin konseptio lepää historiallisen materialismin teorian varassa - ja millaisen historiallisen materialismin teorian varassa - ks. HEMANUS, P. & TERVONEN, I., emt., esim. s. 39-41 ja passim.

28 HEMANUS, P., emt., s. 37-38.

29 Sama, s. 38. (Kurs. poist.)

30 Journalismi toimii tällöin - K. Pietilän sanoin - "ulkopuolisen kasvattajan" roolissa. PIETILÄ, Kauko. Journalismi, työ ja lehtimiehen ammattikäytäntö. *Soihtu* 44 (4). 1980, s. 40-50. S. 41.

31 MARX, Karl. *Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua*. 1. osa. Moskova, Edistys, 1974 (1867). S. 660.

32 Tosin on huomattava, että - toisin kuin Popperin ajatukset antavat ymmärtää - tämä jatkuva mukauttamistyö ei kuitenkaan johda virheettömästi ja täydellisesti toimivaan järjestelmään. Tästä pitävät huolen pääoman immanentit ristiriidat - ristiriidat, jotka juuri ajavat ihmisiä organisaationsa jatkuvaan mukauttamistyöhön.

33 MARX, Karl. *Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua*. 3. osa. Moskova, Edistys, 1976 (1895). S. 808.

34 PIETILÄ, K. Journalismi, työ ja..., emt. s. 46.

35 PIETILÄ, Kauko. Otsikoimaton haastattelu. *Soihdunkantaja* 5/1980, s. 11-17. S. 12.

36 HEMANUS, P., emt., s. 38.

Taisto Hujanen

Fakta, fiktio, ratio

Kauko Pietilä esittelee Tiedotustutkimus-lehden numerossa 3/1980 nk. uuden journalismin tutkimus- ja kehittämisprojektia ja päätyy ehdottamaan valitsevan journalismin *muotokieli*en teoreettista rekonstruktiota. Uuteen journalismiin tähtäävän tutkimuksen tavoitteena on hänen mukaansa journalistisen *muotoironian* menetelmien kehittäminen ja objektiivisen journalismin *objektivistisen* illuusion hajottaminen.

Pietilä selittää myös syitä, miksi vallitsevan journalismin muotokieliäen uudistaminen on tarpeen: Ne esittävät maailman itsestäänselvyksinä, ulkokohtaisena ja vieraana. Lehdet, radio ja televisio tarjoavat maailman objekteina, joita niiden yleisöt, lukijat, kuuntelijat ja katsoijat tarkastelevat ulkoapäin kuin esineitä. Journalistisen muotoironian tehtävänä olisi Pietilän mukaan näin syntyneen objektivistisen maailman hajottaminen, sellaisen muotokielen kehittäminen, joka saisi joukkotiedotuksen yleisöt kiinnittämään huomion itseensä, siihen kieleen, jolla objektiivinen journalismi maailman objektivoi.

Puhuminen muotoironiasta tai ironiasta yleensä toimittajan työn menetelmänä ei ole kovin tavallista. Uskoisin useimpien tämän päivän journalistien sulkevan tällaisen keskustelun varsinaisen journalismin ulkopuolelle. Hemänuksen kannanotto Yhdysvalloissa syntyneeseen nk. uuteen jour-

nalismiin on tässä mielessä varsin kuvaava. Hänen mukaansa uusi journalismi otti ihanteekseen eräänlaisen *häikäilemättömän subjektivisuuden*, todellisuuden kuvaamisen sellaisena kuin kuvaa ja sen koki aiemmista journalistisista normeista piittaamatta. Hemänuks toteaaakin, että tällainen journalismi lähenei pitkälle *fiktiivistä* otetta, kaunokirjallisuutta, jopa äärimmillään yhentyi sen kanssa. (Hemänuks ja Tervonen, 72; alleviivaukset T.H.)

Hemänuksen arvio uudesta journalismista heijastaa vallitsevaan journalismin muotokielelle syvälle juurtunutta käsitystä kahdesta olennaisesti erilaisesta tiedon lajista. Journalismi kuten tiedekin ovat *faktojen* eli tosiasioiden keräämistä, analysointia ja välittämistä; *fiktio* kuten kaunokirjallisuus tai taide yleensä ovat kuvittelua ja spekulatiota. Niinpä Hemänuks määrittelee journalismin liittäen siihen faktapohjaisuuden ja dokumentaarisuuden vaatimuksen. Hänen mukaansa fiktiivisten sanomien muotoileminen joukkotiedotusvälineiden tarpeisiin ei ole journalistista työtä, vaikka se onkin *joukkotiedotusta palvelevaa* työtä. (Emt. 220-221; alleviivaus T.H.)¹

Voidaankin sanoa, että vallitseva journalistinen kulttuurimme perustuu käsitykseen kahdesta erilaisesta maailmasta: *Tosiasioiden maailma* on se, missä journalisti askartele. Vain siitä voi-